

Дамініка
СЛОВІК

ЗІМОУКА

*Пераклалі з польскай
Уладзімір Лянкевіч і Алена Пятровіч*

Мінск
Выдавец А. М. Янушкевіч
2021

УДК 821.162.1-31
ББК 84(4Пол)-44
С48

Пераклад з польскай паводле выдання:
Dominika Słowik. Zimowla.
Kraków: Wydawnictwo Znak, 2019.

This translation is published by arrangement with
Społeczny Instytut Wydawniczy Znak Sp. z o.o.,
Kraków, Poland

Словік, Д.

С48 Зімоўка : [раман] / Дамініка Словік ; пер. з пол.
Уладзіміра Лянкевіча, Алены Пятровіч. — Мінск :
А. М. Янушкевіч, 2021. — 572 с.
ISBN 978-985-7283-02-6.

У непрыкметным мястэчку Цукроўка здараецца шэраг дзіўных падзей. Паступова амаль дэтэктыўная гісторыя абрастае ўсё больш таямнічымі дэталямі.

Галоўныя героі сталяюць у атмасферы польскай правінцыі пачатку 2000-х з усімі складанасцямі трансфармацыйнага перыяду эпохі і ўласнага ўзросту. Пакаленне іх бацькоў і дзядоў таксама крыху разгубленае: у іх пераплятаюцца рэлігійнасць і забабоннасць, нехта бачыць знакі блізкага апакаліпсісу ў начных вандроўках голай дзяўчыны па мястэчку і змяненні клімату, а хтосьці дрэсіруе пчол. І ўсе спрабуюць знайсці сябе ў новай рэчаіснасці.

Рэальнасць тут пераплятаецца з магіяй, загадкавыя падзеі — з гумарам. Гэта гісторыя людзей, часу і месца.

УДК 821.162.1-31
ББК 84(4Пол)-44

ISBN 978-985-7283-02-6

Copyright © by Dominika Słowik
© Лянкевіч У. В., Пятровіч А. У., пераклад
на беларускую мову, 2021
© Афармленне, выданне на беларускай мове.
Выдавец А. М. Янушкевіч, 2021

*Бабулі Марьяне Чаславе
і бабулі Стэфанії*

А можа, усё пачалося, калі мяне разрэзалі напалам?

Памятаю, я хіба што галавой магла паварушыць, побач ляжала Магда, з якой я дасюль не была знаёмая, толькі чула ад бабкі Сарэцкай (яна ўжо тады адпісала мне спадчыну). Над сабой я бачыла лямпы спартзалы, брудную столь, разеткі-катыльёны з паперы, літары, выразаныя з пенапласту. Недзе ззаду — сіняя шырма з нашытымі зорачкамі з фольгі, якія нагадвалі жоўтыя плямы. Плакаты фізрука Банёўскага з інструкцыямі, як выконваць практыкаванні, праілюстраваныя фігурамі, застылымі ў механічным руху. Мужчына, які нас рэзаў, цяжка дыхаў, нібы гэта была складаная праца, у яго смярдзела з рота. Спачатку ён дакрануўся да маёй галавы, а пасля пачаў рэзаць. У руках ён сціскаў цыркулярную пілу. Сярод глядачоў сядзеў бацька (ён дзеля гэтага ўзяў адгул на працы) і з захапленнем пляскаў у далоні. Я спрабавала глядзець уніз — хацела пабачыць, што піла робіць з маім целам, — але карціну засланяў край драўлянай скрыні, з якой тырчала толькі мая галава. Рэшты нібыта зусім і не было.

Калі мужчына скончыў, ён узяў у рукі аркуш — звычайны аркуш паперы — і засунуў яго ў шчыліну, на месца разрэзу, папера (гэта я выразна адчувала) прайшла праз мяне навывіт, упала на зямлю і слізганула па паркеце проста да ног глядачоў.

Толькі пазней я даведалася, што нас выбралі па ботах: у нас з Магдай былі аднолькавыя зялёныя кеды, а гэта чамусьці было важна для фокуса, што паказваў у нашай школе

вандроўны штукар, які зарабляў халтурай у правінцыяльных школах.

Мой бацька, калі за дзень да гэтага даведаўся, што мне патрэбны грошы на ўваходны білет, адразу неяк усхваляваўся. Тады ён усё яшчэ спадзяваўся напаткаць які-небудзь «сапраўдны цуд».

Я не здзівілася, калі на наступны дзень убачыла, як ён прапіхваецца між дзяцей. Відавочна захоплены, ён усеўся на нізенькай лавачцы. Калені амаль упіраліся яму ў бараду. На працы ён схлусіў, што я захварэла і ён мусіць адвесці мяне да доктара.

Фокуснік быў у бліскучым фраку і ў крывым цыліндры. Калі ён абвясціў галоўны нумар праграмы — разразанне чалавечка напалам — і папрасіў выйсці «добрахвотнікаў», амаль усе глядачы паднялі рукі ўгору. Сёння я ўжо не памятаю, ці таксама падняла, здаецца, не, бо з сорамам пазірала на бацьку, які з усімі астатнімі махаў рукой, нібы яму сапраўды было вельмі патрэбна, каб штукар выбраў менавіта яго.

Нейкая настаўніца выпхнула наперад нецярплівага вучня, але фокуснік пакруціў галавой і крыкнуў:

— Шаноўнае спадарства, дарагія глядачы, гэтым разам я запрашаю на сцэну дзяўчатак! Дзвюх смелых дзяўчатак!

Да гэтага паставіліся з разуменнем, бо ў тых часы па тэлевізары паказвалі Коперфілда, і сапраўды, напалам заўжды разразалі жанчын. Штукар уважліва аглядзеўся, нібы нешта ці некага шукаў, а пасля, не паспела я зразумець, што адбываецца, як ён ужо схпіў мяне за руку і выцягнуў на сярэдзіну залы.

Мне падабаецца думаць, што ўсё пачалося менавіта з таго разразання.

Я доўга глядзела на Магду на школьным калідоры, але, здавалася, яна гэтага зусім не заўважае. Больш за ўсё мяне, відаць, захаплялі тонкія баваўняныя пальчаткі, якія яна ніколі не здымала.

Магда Дыгнар (у нас казалі Дыгнaroўна) была не з майго класа. Напэўна, яна мяне ўвогуле не памятала. Прынамсі, калі яе разразалі, яна нават не глянула ў мой бок.

Але калі мы сустрэліся праз некалькі месяцаў у чарзе ў медпункт, яна так пільна ўзіралася ў мяне, што я ажно па-чырванела.

— У цябе кроў з носа ідзе.

Я інстынктыўна дакранулася да твару. Пальцы чырвоныя. Я закінула галаву назад.

— Нічога, зараз пройдзе. У мяне ёсць яблык.

— Яблык?

— Так, мне бацька дае такія спецыяльныя яблык ад анеміі, — сарамліва прамармытала я. Тады залезла ў кішэню заплечніка і дастала дзіравы чорны яблык. — Ён недзе прачытаў, што гэта найлепшы сродак, калі не хапае жалеза ў арганізме. Ён забівае ў яблык кучу цвікоў і пакідае так на ноч. А зранку вымае. Жалеза з цвікоў пераходзіць у яблык.

— Гучыць неяк тупа.

Я паківала галавой.

Было дзіўна, што Магда стаіць тут з намі. Мы, дзесяцігадовыя, чакалі свайго медагляду, а яна ж была на клас старэйшая. Толькі пазней я даведалася, што Дыгнaroўна пайшла ў школу на год раней.

У кабінет заходзілі па двое.

Унутры нас чакала медсястра ў белым халаце. На сталі ляжаў стос фармуляраў, куды яна мусіла запісваць наш рост, вагу, зрок, скрыўленне пазваночніка, адзначаць, ці ёсць у нас плоскаступнёнасць, правяраць, ці ўсе прышчэпкі зроблены.

Каля стала стаяла перакошаная шафка з цёмнымі бутэлечкамі. Медыцынскія вагі. Шырма. Кушэтка, абабітая карычневым дэрмацінам і накрытая змятай прасціной.

— Ну, давайце, дзяўчаткі, распранаемся! Здымаем усё, пакадаем толькі трусікі! — паказала яна на шырму.

Я пайшла за Магдай і раптам зноў адчула сябе гэтаксама, як тады, некалькі месяцаў назад, калі мы абедзве апынуліся за амаль такой самай шырмай, а шарлатан-фокуснік саджаў нас у драўляныя скрынкі. Ля сцяны, схаваныя ад вачэй гледачоў, ляжалі бязладна раскіданыя правады, падаўжальнікі, ужо непатрэбныя, выпатрашаныя магічныя куфэркі з адкрытымі механізмамі, чароўныя палачкі з выпушчаным з іх серпанцінам,

штучныя галубы, вывернутыя сурдуть і камізэлькі, поўныя па-таемных кішэняў. Я глядзела на ўсё гэта, што яшчэ хвіліну на-зад з іншага канца спартзалы здавалася нечым незвычайным, а цяпер пераўтварылася ў пашарпаны, танны рэквізіт. Сам штукар зблізку выявіўся зусім іншым чалавекам. Бліскучы фрак смярдзеў потам. Мужчына выглядаў стомленым і раз-дражнёным. На носе ў яго было шмат дробных чорных вугроў, нібы нехта панаколоваў яму скуру іголкай.

— Ну, давай, дарагая, няма часу, — піхнуў ён мяне ў бок скрыні.

— Ну, давай, дарагая, няма часу, — прашчабятала мед-сястра.

Я пачала здымаць гольф, галава ў ім засела, і я ніяк не ма-гла справіцца, моцна тузала, але толькі больш забытвалася, і мне падалося, што я зараз задушуся, ці магчыма наогул заду-шыцца ўласным швэдрам? Я баялася, што носам зноў пойдзе кроў. Раптам я адчула нечыя рукі, хтосьці акуратна, але рашу-ча разблытваў рукавы, цягнуў за гольф, і ўрэшце швэдар злез з маёй галавы, а я, уся чырвоная, глынула паветра.

— Дзякуй, — прамармытала я Магдзе, і тая моўчкі ўсміх-нулася.

Яна ўжо зняла джынсы і майку, стаяла перада мной у бла-кітных майтках у дробныя кветачкі і светлых пальчатках. Яна не закрывалася, а выпрастаўшыся, чакала, пакуль яе паклі-ча медсястра. Грудзі ў Магды ўжо трохкі вытыркаліся, акурат як і мае; зрэшты, гэтак сталася зусім нядаўна. Нібыта нешта адклала яйкі пад нашай скурай, і цяпер яны раслі, і калі, нягледзячы на боль, я да іх дакраналася, то адчувала ўсярэ-дзіне цвёрдую костачку ўнутры тонкай мякаці. Тады я пера-стала насіць белыя кашулі, бо праз іх — асабліва калі яны над-та абцягвалі — прасвечваліся цёмныя кружкі смочак.

Калі Дыгнароўна пайшла ў бок вагаў, на шкале якіх мед-сястра перасоўвала гіркі, нібы на нейкіх спецыяльных лічыль-ніках для ўзважвання меншай вагі, я ўважліва паглядзела на Магдзіну спіну — ужо тады з апушчанай лапаткай, якая тырчала, быццам востры ножык, — і на яе неакрэсленую та-лію. Я шукала (раптам з сорамам злавіла сябе на думцы) след ад разразання. Я хацела ўпэўніцца, што там сапраўды няма

ніякага следу, ніякага парэзу, нават драпіны, што скура, цела, уся Магда засталіся некранутымі.

Раптоўна я адчула, што мае майткі макрэюць, нібы я абсікалася. Спалоханая, усё яшчэ хаваючыся за шырмай, я дакранулася да тканіны, праз якую паволі праступала вільгаць.

Я пачала часцей заходзіць у медпункт з таго часу, як пачаліся першыя месячныя — неўзабаве пасля падарожжа з бацькам да Вавельскай чакры, перад тым, як здарылася атака на Сусветны гандлёвы цэнтр. Памятаю, што ўсе не маглі дачакацца, калі ўжо ў іх пачнуцца месячныя, і як толькі ў адной з нас пачыналіся, яна тут жа хвалілася: загорнутыя ў цёмна-зялёную фольгу квадрацікі пракладак выпадкова выпадалі з заплечніка, з вокладкі для школьнага пасведчання тырчаў нібы выпадкова пакінуты наверх каляндарык для месячных з пазначанымі каляровым фламастарам датамі, а на фізры тут жа абвяшчалася пра «кепскі фізічны стан», і пры гэтым так гучна, каб мы ўсе пачулі.

Я таксама спачатку ўзрадавалася, калі ўбачыла ў ванне на майтках цёмна-чырвоную пляму, але вельмі хутка мяне працяла спазма болю, які з таго часу штомесяц агортваў маё цела. Неяк у школе балела так моцна, што я не магла рухацца, адчувала, нібы нехта забраў у мяне ўладу над целам і пакінуў толькі цяжкі гнятлівы боль; ад пупка і ўніз нічога іншага ў мяне не было. Больш за ўсё мяне здзівіла, што балеў не толькі живот, але і спіна, задні праход, прамежнасць — нібы перад гэтым нехта доўга і моцна мяне біў. На нейкі момант мне здавалася, што гэты аркуш з фокуса штукара працягвае расці ў маім жываце і расцінае яго вострымі краямі.

Настаўніца адправіла мяне ўніз. Аднакласніца дапамагла спусціцца, бо я была не ў стане сама ісці па лесвіцы. Медсястру перавялі на паўстаўкі, і яна з'яўлялася ў школе толькі ў пэўныя дні; на шчасце, акурат тады яна была на месцы. Яна паклала мяне на кушэтку, дастала з зашклёнай шафкі бутэлекку і наліла ў вялікі кілішак жоўтую гразкую вадкасць.

Зёлкі былі вельмі моцныя, на спірце.

— Усё адно баліць?

Я кінула.

— Тады яшчэ адзін.

Я выпіла другі кілішак. Па страўніку разлівалася цяпло. Мне здавалася, што боль сапраўды крыху адступіў.

— Ну, які ў цябе зараз урок?

— Польская.

— Хто вядзе?

— Яскула. Дырэктарка.

Медсястра скрывілася, пачуўшы гэтае прозвішча. Я адчувала, як цёпла робіцца і ў галаве. Я захіхікала.

— Пабудзь тут да званка, калі хочаш, — жанчына ўсміхнулася мне і пачала запаўняць нейкія паперы, што ляжалі роўным стосікам на сталі.

З гэтага часу я прыходзіла да яе практычна штомесяц. Часам у дзвярах кабінета я разміналася з іншымі дзяўчатамі. Нейкі спакой прамяніўся з гэтай усмешлівай, крыху гарачлівай жанчыны, але найперш — з цудоўнага эліксіру, настойкі, лекаў ад дзясночага болю.

Магду я там больш ніколі не сустрэла.

ЧАСТКА I

АНТРАПАЦЭН

РАЗДЗЕЛ 1

Роўна перад Новым годам у нашым горадзе па начах на снезе пачалі з'яўляцца таямнічыя сляды.

Гучна мы пра гэта не размаўлялі, але знаходзілі іх ледзь не штораціцы, заўсёды ў розных месцах горада. Яны абрываліся дзіўна і знянацку, нам здавалася, быццам той, хто іх пакідаў, раптам узлятаў угору ці проста... знікаў. Яны вялі з нікуды ў нікуды.

Магчыма, у гэтым не было б нічога надзвычайнага (у канцы той зімы амаль кожны дзень пад раніцу снег прысыпаў усю Цукроўку), калі б не той факт, што сярод гэтых слядоў перамешваліся адбіткі чалавека і жывёлы. Нібы нехта выводзіў на шпацыр вялікага сабаку — толькі што ступакі, якія пакідалі на снезе сляды, былі босыя.

Зіма набліжалася да канца — сляды знаходзілі ўсё часцей, і яны былі ўсё гусцейшыя, ва ўсё больш насцярожлівых месцах. Перапалоханя, мы заўсёды знаходзілі іх на досвітку — яны вялі праз ходнікі і агароды, прабягалі выразным чорным шнурком праз зачыненыя на ключ форткі і брамы, апляталі грунтоўныя агароджы, тоўстыя сцены і разваленыя старыя платы, а пасля — што найбольш пужала цукравян — абрываліся роўна пад вокнамі спальні, часам на парозе дзвярэй. Нібы нешта падглядала за намі ўначы, пакуль мы спалі. Абкружала нашы дамы.

Спрабавала зайсці ўнутр.

Урэшце зрабілася немагчымым усё гэта ігнараваць, калі побач са слядамі босых ступняў і звярыных лап пачало з'яўляцца нешта яшчэ: дробныя, але выразныя цёмна-чырвоныя плямкі, што ўеліся ў снег, — застылая кроў.

Вядома, мы стараліся змагацца з ірацыянальным страхам, які нарастаў унутры. Тады ўсё часцей казалі, што гэта прыйшлі ваўкі са Славакіі. (Але ж у той год зіма была даволі мяккая, дык адкуль тыя ваўкі? Апошнім разам іх бачылі ў 1978 годзе, падчас «зімы стагоддзя».) А можа, гэта нейкі мядзведзь прагнуўся ад надта высокай тэмпературы і заблукаў у Францішкавай пушчы? Галодныя лісы? Дзікія сабакі?

Нягледзячы на гэтыя тлумачэнні ды заспакаенні, мала хто хадзіў адзін уначы па вуліцах Цукроўкі. І хоць гарады нахштальт нашага па вечарах звычайна пусцеюць, я выдатна памятаю: на пачатку 2005 года пасля змяркання нас трымала па дамах нешта большае, чым звычайная начная пустата правінцыі. Ніхто не прамаўляў гэтага ўголос, але мы ўсе ведалі: па Цукроўцы гойсаў ваўкалак.

Міша аблізаў пальцы і падаў мне толькі што адкаркаваную бутэльку шампанскага.

Як звычайна па суботах мы збіраліся гуляць у цара гары, але Ганс спазняўся. Мы сядзелі з Мішам на самым высокім у наваколлі пагорку. Ля нашых ног ляжала ўся Цукроўка, мястэчка трох зморніцкіх цудаў. Мы бачылі адсюль нашы дамы — вілу Сарэцкай і Шкляны дом, шэрую глыбу будынка гарадской адміністрацыі, управы, крывую званіцу касцёла Маці Божай Шкаплернай. З усходняга боку пагорка былі могілкі, а на захадзе цягнуўся лес, Пушча, якая шчыльна ахінала Даліну, ажно да ўзроўню былога Завода. У зарасніках за нашымі спінамі пабліскваў выгін Зморніцы. На ўсходзе, ужо за горадам, бегла простая лінія нацыянальнай дарогі Кракаў — Вадавіцы — Высокая і далей, той самай шашы, па якой у хуткім часе (тады мы пра гэта яшчэ не ведалі) мусіў назаўсёды ўцячы Міша, у той дзень, калі мой бацька знік у шафе для абутку, а я ўрэшце знайшла скарб інкаў.

Я зрабіла вялікі глыток і тут жа закашлялася.

— Дзе ён ходзіць? — Міша патроху пачынаў раздражняцца. Ён нервова калупаўся канцом запальнічкі ў размяклай зямлі. Трава на ўзгорку толькі пачала зелянець.

— Пазвані яму.

— У мяне мала грошай. Напэўна, яму не хочучь прадаваць... — уздыхнуў ён. — Трэба было мне самому ісці.

Яму аднаму з нашай тройкі было васьмнаццаць.

Я паціснула плячыма, цішком стрымліваючы позех. Міша зрабіў выгляд, што нічога не заўважае. Я два тыдні амаль не спала.

Мы нікому не расказвалі пра тое, што здарылася ўночы на пачатку красавіка.

Але ўрэшце мы мусім некаму пра гэта апавесці, з сорамам падумала я. Гэтак было б бяспечней для ўсіх. Я забарабаніла пальцамі па цёмна-зялёным шкле бутэлькі.

У гэты самы момант гучна завібраваў тэлефон. Міша адным рухам запысця адкрыў «раскладушку» і моўчкі паказаў мне экран з паведамленнем: «ДАЧЫ. ХУТКА». Я бездапаможна пакруціла галавой. Выглядала, што наш сябар Ганс зусім здурнеў.

Цукроўскія дачы месціліся на паўночным захадзе, недалёка ад Пушчы, яны былі быццам гушчаром рэчаіснасці, барыкадай, узведзенай паміж горадам і лесам, што напіраў на яго.

Працягтыя блытанінай платоў, агароджаў, загародак, дарожак і сцежак, застаўленыя альтанкамі, дамкамі, часовымі мангаламі, пунямі, буданамі, цяпліцамі, зарослыя невымернай колькасцю кветнікаў, градак, клумбаў, дрэў і дрэўцаў, дачы здаваліся пазбаўленымі якой-коліч прасторавай логікі. Нават гадамі ходзячы па адной і той жа сцежцы, тут можна было лёгка згубіцца і бездапаможна шукаць выйсця, асабліва цёмначы (але цяпер, вядома, ніхто ў горадзе не наважыўся б хадзіць туды ноччу).

Гансаў бацька купіў дачу адразу ж, як вярнуўся ў краіну, спакусіўшыся надта выгаднай прапановай. Ды хутка выявілася, што ў нізкай цаны была прычына — суседства Пчалаяра і яго вуллёў псавала жыццё настолькі, што пан Дарыюш вель-

мі хутка адмовіўся ад ідэі ладзіць там сяброўскія пасядзелкі з шашлыкамі і выпіўкай і праз некалькі тыдняў увогуле забыў, што ў яго ёсць нейкі ўчастак у Цукроўцы.

Пакуль Міша не прыдумаў гульні ў цара гары, мы бавілі на Гансавай дачы ці не кожныя выхадныя. Пчалаляра мы бачылі рэдка. Пару разоў ён учыніў нам скандал, што дым усыпляе ягоных пчол, але большую частку дня ён праводзіў, замкнуўшыся ў сваёй напярэзваленай хаціне са шчыльна занавешанымі вокнамі. Уласна, ажно да падзей у пачатку вясны мы не звярталі на яго ніякай увагі.

— Цішэй!!! — данёсся з кустоў раздражнёны Гансаў шэпт.

Я асцярожна замкнула за сабой скрыпучую брамку. Участак быў невялікі, абсаджаны ўздоўж мяжы ўладанняў рэдкім, знядбаным жываплотам. На рагу стаяла драўляная альтанка, перад ёй — брудныя крэслы і патрэсканы стол з колісь белага пластыку. На траве валяліся старыя бляшанкі і размоклыя мяхі з рэшткамі вугалю.

— Ты купіў? — Міша з цяжкасцю прапоўз праз жываплот. Ён быў значна вышэйшы за Ганса, таму яму давялося моцна сагнуцца, каб пралезці ў дзюрку пад плотам.

— Што? — Ганс нават не зірнуў на нас. Ён увесь час прыціскаў твар да шчыліны ў вельмі высокім, але даволі неахайна зробленым плоце. Яго бацька наіўна лічыў, што агароджа абароніць ад смуроду, што, як ён сцвярджаў, далятае з боку гаспадарства Пчалаляра, і стрымае згубленых пчол, якія заляталі на салодкія напоі і раздражнялі гасцей.

— Ну, «Ігрыстае», ты купіў?

Ганс нядбала махнуў рукой. На газоне ляжаў кінуты пакет з дзвюма бутэлькамі і пачкам цыгарэт. Я падняла яго і ўціснулася ў кусты побач з хлопцамі. Міша дастаў з кішэні скрутак у фользе і пачаў спрытна пальцамі крышыць на папярсную паперу траву.

— Добрая, у славачкі купіў. Не тая, што мінулым разам, — заспакойліва прамармытаў ён, калі заўважыў мой няўпэўнены позірк.

Нейкі момант было чуваць толькі шамаценне, з якім расціраецца сухая трава.

Я часта брала ў Мішы трохі тавару для сябе, ён прадаваў мне крыху танней, чым іншым. Часам я любіла пакаштаваць нейкія больш дзіўныя рэчы, але часцей за ўсё курыла траву. Ганс купляў рэдка, увогуле браў толькі тое, чым нас частаваў Міша, збольшага таму, што амаль заўсёды быў без грошай, а малады Машталер нават па знаёмстве не хацеў даваць напавер.

— І?.. — не вытрымала я.

Ганс, відаць, адчуў у маім голасе нецярплівасць, бо ўрэшце павярнуўся да нас.

— Я зноў яго бачыў.

Я шкадавала, што пару тыдняў назад расказала яму пра дзіўны візіт у музей маёй маці. Праз гэта ён пачаў праседжваць на дачы.

— У яго былі рыдлёўка і заплечнік. Акурат як і, ну, ведаеце... тады. На хвілінку зайшоў у краму, але спачатку ўсё схаваў у кустах, відаць, каб тыя, з Завода, не бачылі. За столікам сядзела ўжо хіба чацвёрта... — Ганс замаўчаў, няўпэўнена пазіраючы на Мішу. Ягоны бацька калісьці даўно таксама працаваў на Заводзе. Але Міша нешта пісаў у тэлефоне і, здавалася, увогуле не слухаў Ганса. — Ён пайшоў у Пушчу.

— Чаму ты не пайшоў за ім?

Ганс відавочна сумеўся. Ён узяў у мяне напалову выкураны касяк і паволі зацягнуўся. Не, ён не баяўся Пчалаляра. Ды і сам-насам з ім быць не хацеў.

— Ён бы мяне заўважыў, — паціснуў плячыма Ганс. — За тое я зазірнуў у ягоны заплечнік.

— Ну і?

Ганс зноў зацягнуўся. Раптам ён пачырванеў і зайшоўся моцным кашлем. Хуценька працягнуў руку па адкаркаваную бутэльку. Зрабіў доўгі глыток, шампанскае ажно пацякло ў яго па барадзе на майку.

— Там было пуста, — урэшце неахвотна прахрыпеў ён, удаючы, што не бачыць майго раздражнёнага позірку. — Але стары дакладна ішоў па нешта.

Ён выцер рот далонню, а пасля аддаў мне цыгарэту і зноў прыціснуўся да шчыліны ў плоце.

Ганс лічыў, што ў нашым горадзе нешта ўтоена. А стары Макоўскі ведае што.

Два тыдні назад, на пачатку красавіка, мы бачылі Пчалаляра з вяршыні пагорка. З заплечнікам і бруднай рыдлёўкай ён ішоў па дарозе з боку Пушчы. Пчалаляр нас не заўважыў. Нейкі час ён азіраўся, нібыта баяўся, што нехта ідзе за ім. І сапраўды, трохі пазней нам здалася, што на павароце, каля Марыі Станаваеннай, мільганула нейкая постаць у цёмным плашчы, але ілюзія тут жа рассялася ў ламаных ценях ад фігуры, асветленай слабым святлом ліхтара. Усё ж стары быў дзіваком, бурклівым вар'ятам. Абкуруныя моцнай травой, мы не асабліва зацікаўлена пазіралі, як Макоўскі паварочвае ў бок дач і знікае ў змроку.

Мне здавалася, што я ведала, чаму Ганс схапіўся за гэтую гісторыю пра Пчалаляра. Дзякуючы гэтаму ён мог рабіць выгляд, што не памятае пра тое, што здарылася пазней.

А раз чагосьці не памятаеш, то як бы нічога і не было.

Пчалаляр быў немаладым мужчынам нявызначанага веку. Калі б мне трэба было адгадаць, то тады, у 2005 годзе, я б сказала, што яму каля сямідзесяці пяці гадоў, прынамсі, выглядаў ён на гэты ўзрост. Хутчэй сярэдняга росту, каржакаваты, у малодасці, відаць, быў плячысты і ладны; цяпер ад гэтага засталася толькі старэчая паўната. Ён насіў акулеры ў характэрнай аправе з выгнутым паўколам двойным «мостам», які нагадваў бліскучыя лёзы. Пад сіняватымі губамі тырчала парадзелая барада, у якой часам заставаліся рэшткі ежы. На брудных валасах сядзела пляската кепка. Валасы, задоўгія і заўжды няроўна пастрыжаныя, былі непрыемнага колеру матавай сівізны: тлустыя, яны збіваліся ў нейкія струкі, прыліпалі да лба, і праз гэта Макоўскі выглядаў нейкім вечна потным. Ён разносіў вакол сябе асаблівы непрыемны пах — паводле Ганса, «смярдзеў старым дзедам». З яго ўладанняў разлятаўся кіслы смурод нямытага цела, затхласці і чагосьці, што нагадвае сырую зямлю. Адноўчы, калі ён як звычайна прынёс мёд на продаж Васёвай, прадавачка хацела далікатна падарыць яму дэзада-

рант, але ён непрыязна адмовіў, сказаўшы, што «ўсякія такія пахі раздражняюць пчол», і можа, уласна ў гэтым і была ўся разгадка.

Звычайна Макоўскі хадзіў у шэрым зашмальцаваным махровым халаце, які быў яму замест плашча — ён накідаў яго на фланелевую кашулю, часам — на дзіравы швэдар. З-пад халата тырчаў ладны жывот — такі вялікі, што кашуля ледзьве зашпілялася, а паміж гузікамі часам паказвалася бледная скура колеру тварагу, пакрытая чорнымі кучаравымі валасамі. Ён заўжды насіў адно і тое ж бруднае адзенне і толькі ўзімку апранаў паверх усяго гэтага кароткі, па пояс, пухавік, з-пад якога, нібы сукенка, тырчаў халат. Аднак найдзіўнейшым быў ягоны абутак. Макоўскі насіў пацёртыя шэрыя шкірапэткі і шлапакі — звычайныя лямцавыя тэпці, у якіх хадзіў круглы год. Відаць, у яго моцна ацякалі ногі, і ён мог насіць толькі такі абутак, прынамсі, гэтак ён скардзіўся Васёвай. Калі ішоў дождж, дзед надзяваў на тэпці пакеты, якія дбайна завязваў на костках.

Пчалаяр рэдка пакідаў свой участак, а калі ўжо рабіў гэта, то заўсёды хадзіў вельмі хутка, амаль што бег нягеглым трушком, так, што пояс халата развяваўся за ім, як каровін хвост, а тэпці ляпалі па пятках; як на свой век, ён быў у досыць нядрэннай форме. Падчас гэтых выпраў ён абапіраўся на кій (ніколі не выпускаў яго з рук), які на кожным кроку з імпэтам убіваў у тратуар, і здавалася, што Макоўскі зараз выкрасіць з нашай цукроўскай зямлі сапраўдныя іскры.

Мы ўжо доўга сядзелі на вільгатнаватой траве. Было яшчэ халодна, ад зямлі цягнула. У мяне пачыналі дубець ногі, але цяпло ад савецкага шампанскага паволі разлівалася па маім целе. Быў надвячорак, але сонца грэла моцна, прадзіраючыся праз пашарпаны і занядбаны жываплот, пакрыты свежымі пупышкамі. Паміж намі заблукала нейкая пчала, сонная і павольная, прывабленая салодкім водарам віна. Яна цяжка кружляла ля нашых твараў, як агеньчык запальнічкі, якую мы раз-пораз падносілі да губ, запальваючы Мішавы касякі і ўлас-

ныя цыгарэты. Чым даўжэй мы сядзелі моўчкі (Ганс сыкаў на нас, ледзь толькі мы спрабавалі загаварыць), тым гучнейшым рабіўся шум, што далятаў ад дзясятка з гакам вуллёў, бязладна раскіданых на суседнім участку. Дзіва. Я была тут шмат разоў, але ніколі не звяртала на гэта ўвагі. Гук нарастаў, напачатку ён нагадваў ціхае булькатанне, ледзь чутны шоргат, але цяпер запаўняў маю галаву, я адчувала, як разам з дымам, які ўцягваю ў лёгкія, усё маё цела распальваецца на момант гэтым трывожна-знаёмым гулам, вялікім роём, і раптам я засмяялася, бо згадала — абсалютна бессэнсоўна, — што мы не павінны сядзець на траве, бо яшчэ не было першай вясновай навальніцы. Бацька заўжды паўтараў, што сядзець можна, толькі калі маланка выпцягне з зямлі ўсё зло, якое назбіралася ў ёй за зіму.

Яшчэ больш сонная, я заўважыла заблукалую пчалу, якая выйшла на праменах па Мішавым брудным вялікім пальцы. Жамярына ўзлезла на бутэльку, а цяпер караскалася па цёмна-зялёным рыльцы, ажно ўрэшце захісталася на яго краі і ўпала ўнутр. Уражаная, я бачыла, як пчала занураецца ў рэшткі салодкай вадкасці і тоне, павольна, нязграбна, сонна караскаецца, нібы яе зусім не хвалюе, што яна вось-вось страціць жыццё. Я глядзела на яе і не магла адвесці вачэй: гэтая пчала, паланёная ў савецкім шампанскім, як у кавалачку бурштыну, нешта мне нагадвала, абуджала ўва мне смутнае прадчуванне, упартую перакананасць, што я павінна пра нешта памятаць...

Відаць, я заснула, бо мяне абудзіла гучная лаянка. Міша заўважыў утопленую пчалу. Стомлены, ён рэзка трос бутэльку, нібы гэта магло дапамагчы яму ці насякомаму.

— Ціха!.. — раптам пачуўся нервовы шэпт Ганса. Міша застыў з паднятай ўверх рукой. — ІДЗЕ!

Праз шчыліны ў плоце мы заўважылі Пчаляра, які паволі адкручваў клубок дроту, што служыў замком абадранай брамкі. Я трывожна пазірала на яго. Хоць мінулі гады, я не забыла, што ён зрабіў Зойцы. Стары Макоўскі зайшоў на двор, але замест таго каб, як звычайна, скіравацца проста ў дом, ён з цяжкасцю скінуў на траву запlechнік і, сціскаючы ў руцэ рыдлёўку, паспяшаўся да дрэва, якое расло ў куце загрузшчанага агарода. Паміж ног у яго боўталася крыссе бруднага халата.

— Што ён робіць? — уражаны Міша ўглядаўся ў Макоўскага.
— Здаецца... лічыць крокі, — няўпэўнена адказала я.

Мужчына стаў спінай да дрэва і, буркочучы нешта сабе пад нос, уважліва адлічыў больш за дзясятка крокаў. Ён павярнуў улева, прайшоў яшчэ некалькі метраў і спыніўся. Пачаў капаць, павярнуўшыся да нас спінай. Ішло ў яго гэта нялёгка, ён штохвілю адпачываў, здымаў брудную кепку і праводзіў рукой па спатнелых сівых валасах. Нягледзячы на самавітую паставу, ён быў у такім узросце, што фізічныя высілкі дакладна даваліся яму нялёгка. Мы чулі яго цяжкае сапенне ажно па другі бок плота.

Гэта працягвалася некалькі хвілін. Раптам Пчалаяр адкінуў рыдлёўку ўбок, стаў на калені і рассунуў зямлю рукамі. Праз імгненне ён нешта схапіў, заціснуў у далоні і засунуў у кішэню. Пчалаяр насілу ўстаў з кален, абтрос запэцканыя нагавіцы, падняў кінуты заплечнік і рушыў у бок свайго гаротнага лецішча, пераробленага ў круглагадовы дом. Дзверы за ім са скрыпам зачыніліся.

— Бачылі?! — павярнуўся да нас усхваляваны Ганс.

Але не паспелі мы адказаць, як Пчалаяр з’явіўся зноў: цяпер ён трымаў у руках вялізны слоік хатняга мёду. Ён сеў на ганку, тоўстымі пальцамі ўзяўся за накрыўку і ледзь адкруціў. Пасля ўважліва разгледзеўся, нібы хацеў упэўніцца, што побач нікога няма. Нас, што прыселі па другі бок плота, ён не прыкмеціў. Пчалаяр залез у кішэню. Мы затрымалі дыханне.

У Макоўскага ў руцэ быў вялікі ключ з разной галоўкай.

Крысом бруднага халата ён ачысціў яго ад рэшткаў зямлі і пачаў уважліва разглядаць на святле: падсоўваў бліжэй да вачэй, пасля аддаляў, выцягнуўшы руку. Мне здавалася, што праз дзірку ў галоўцы ключа ён глядзіць проста на сонца, даследуе водбліскі, што адбіваюцца ў залацістым метале. Раптам ён быццам пра нешта згадаў.

Спехам узяў адкрыты слоік мёду і адным махам закінуў ключ усярэдзіну.

Мы ўражана назіралі. Ключ апускаўся павольна, з цяжкасцю прабіваючыся праз густую, амаль застылую вадкасць. Гэта выглядала так, нібы мёд пажыраў метал, ключ патанаў, распускаўся, распываўся... і яго ўвогуле не стала. Макоўскі

ЧАСТКА I

патрос слоік. На кароткае імгненне мне здалося, што мёд злавіў водбліск ад сутоннага сонца і бліснуў, а Пчаляр трымаў у руках не шкло, а кавалак люстэрка. Я праміргалася. Святло згасла. Стары хутка закруціў накрыўку. Не выпускаючы слоіка, ён зайшоў у дом і зачыніў за сабой дзверы.

РАЗДЗЕЛ 2

Карацей, я сапраўды не ўяўляю, калі пачалася гэтая гісторыя.

Можа, у той год, калі адбыўся станаваенны цуд? Ці ў дзень, калі Міша прыдумаў узгорак? А можа тады, калі бацька пачаў лічыць знакі? Калі знікла бабка? Калі ёй прысніўся штык? Калі я з’ела Біблію, а маці ператварылася ў русалку?..

Часам я амаль упэўнена, што ўсё пачалося другога красавіка.

Гэта тады мы ўбачылі Пчалаяра, які, запэцканы гразцю, вяртаўся з лесу (хаця нам на яго наогул было пляваць).

Мы святкавалі Мішаў дзень народзінаў, які мусіў быць неўзабаве. Памятаю, у тую ноч дзьмуў вецер з гор — той самы вецер з Татраў, які ўводзіў у ступар эсбэшныя душы, закліятыя ў курах, і не даваў спакою майму бацьку, які вечна чакаў канца свету.

Мы засядзеліся на пагорку і вярталіся дадому пасля поўначы. А ўсё таму, што зламаўся мапед. Міша не мог, як звычайна, паехаць на славацкую мяжу, таму прыцягнуў з сабой нейкую дзіўную траву, якую дастаў у знаёмага ў Высокай. Відаць, каб больш важыла, яе вымачылі ў нечым, бо нас моцна ўставіла, а бедны Ганс нават бляваў. Таму мы і вярталіся так позна.

Навокал неяк нерэальна гудзела-выла віхура, што ішла па Даліне. Нас душылі клубы паветра, быццам мы згубіліся ў нябачнай гурбе. Апусцелыя ў гэтую пару вуліцы горада былі пакрытыя плямамі талага снегу, які выпаў некалькі дзён

таму, калі раптоўна вярнулася зіма. Кожную хвіліну мы траплялі ў цемру паміж рэдка расстаўленымі пры дарозе ліхтарамі. Слабае жоўтае святло лямпаў вісела ў замгнёным павеце, і ў мяне было ўражанне, што вецер сілком загіхвае цэлыя аблогі гэтага туманнага святла мне ў рот і нос, быццам вату. Пад нагамі пырскалі падмарожаныя лужыны. Вой ветру пераўтварыўся ў глухі грукат, і я раптам спалохалася, што віхура мяне схопіць, адарве ад зямлі, панясе ўверх, па-над горадам, і выкіне далёка за Далінай — на імгненне я адчула сябе як у 1994 годзе, калі бацька ўзяў мяне на экскурсію пад акно Ярузельскага, а я падымалася над ходнікам, учапіўшыся ў татавыя рукі, як паветраны шарык.

Хоць мы і не верылі ў дурныя плёткі, што гулялі па горадзе, але пачуваліся ніякавата, самотна вяртаючыся праз апусцелую Цукроўку. Можа, гэта сапраўды было ад някаснага наркотыку, а можа, ад гэтага горнага ветру, які дзьмуў з неверагоднай сілай, — аднак мы пастаянна аглядаліся па баках. Я заўважыла, што Ганс кожныя пару метраў нервова азіраўся. У нейкі момант мы ўсе трое, без аніякай прычыны, прыспешылі крок. Мы ішлі так хутка, як толькі дазваляў вецер, што безупынку нас атакаваў. Міша крочыў першым, мы з Гансам спрабавалі не адставаць. «Горны вецер вар’ятаў родзіць», — казалі бабушка, калі даўней выходзіла ў такое надвор’е з дома праверыць вяроўкі, што ўвосень прывязвалі да шыі курам, якія хацелі адляцець на поўдзень разам з дзікімі птушкамі. А бабушка заўжды мела рацыю. Я зразумела, што амаль бягу. У горле перасохла. Павеце ўсё яшчэ сілком забівалася ў рот, секла па вачах.

А пасля Міша без папярэджання знячэўку спыніўся.

— Што там?.. — пачаў раздражнёны Ганс, але змоўк на паўслове, бо Міша, спалатнеўшы, падняў руку і дрыготкім пальцам паказаў на зямлю.

Мы чулі пра іх, хоць самі ніколі не бачылі.

Сляды, выразныя і цёмныя, вымалёўваліся на тонкім слоі белі. Яны вялі праз снег і грязь, закручваліся ў петлі, васьмёркі, ішлі зігзагамі, блыталіся, таму было абсалютна немагчыма сказаць, ці тое, што іх пакінула, ужо адсюль пайшло, ці толькі прыйшло сюды. Яны былі акурат такія, як расказвалі: адбіткі воўчых кудлатых лап і худых доўгіх ступакоў з растапыранымі

пальцамі. Яны беглі ўздоўж дарогі — наколькі я магла ўбачыць у гэтым перарывістым, размоклым святле вулічных лямпаў.

Я напружыла зрок.

За некалькі дзясяткаў метраў перад намі, не раўнуючы вянец пакручастай паслядоўнасці крокаў, у змроку маячыла цёмная постаць.

Доўгая поўсьць клубілася ад моцнага ветру. Прыгнуўшыся да зямлі, постаць вычэкала і паволі кралася ў наш бок, скалячы зубы.

— От курва, — пачула я Мішаў шэпт.

Ганс рэзка кінуўся назад, амаль збіўшы мяне з ног. Я ледзь утрымала раўнавагу. Істота застыла. Заўважыла нас. А потым... завіхляла хвостом.

— Дык гэта ж Какос, ідыёты! — рассмялася я, з цяжкасцю хаваючы палёжку. — Ты ўжо ўласнага сабаку не пазнаеш?

Какос, нашчадак нашай сукі Зойкі, быў сярэдняга памеру цюцька, але з вельмі тоўстымі лапамі. Мы маглі дадумацца да гэтага нашмат раней. Мішаў сабака самотна бадзяўся па наваколлі, часам знікаў нават на некалькі дзён. Нехта недасведчаны лёгка мог бы прыняць ягонья сляды за воўчыя.

Я паспрабавала паклікаць Какоса. Ён не звяртаў на мяне ўвагі. Усхвалявана круціўся ў пераламленні святла, час ад часу ўваходзячы ў жоўты круг бляску. Я пачала шукаць якую-небудзь палку — Какос іх дужа любіў. Я нахілілася, раскідаючы нагой гнілое лісце, што ляжала на ўзбочыне.

Я адчула, што Ганс схпіў мяне за плячо. Яны з Мішам працягвалі ўзірацца ў цёмны паварот дарогі.

За сабакам ішла жанчына. Я толькі цяпер яе заўважыла.

— Яна... яна голая, — прастагнаў Міша.

Са страхам я заўважыла, што па ўнутраным баку сцягна дзяўчыны сцякала кроў. Босыя ступні пакідалі на рэштках снегу знаёмыя цёмныя сляды. Яна ішла ў наш бок. Вочы ў яе былі заплюшчаныя.

— Спі! — прашаптала я ў раптоўным сполаху разумення. — Твой сабака яе пільнуе.

Раптам дзяўчына разам з Какосам, які ішоў наперадзе, збочыла ў нейкі двор і, расплэскаючы босымі ступнямі лужыну, знікла за адным з дамоў. І толькі глыбокія сляды чарнелі

ў гэразі — тыя самыя сляды, што столькі тыдняў не давалі Цу-
кроўцы нармальна спаць.

Мы анямела пераглядаліся. Ніхто з нас не быў у стане вы-
мавіць ні слова. Вецер супакоіўся, і навалілася ненатуральная
цішыня. Мы чулі толькі ўласнае паскоранае дыханне. Кіру-
ючыся нейкім невыразным прадчуваннем, я зірнула ўгару.

Над нашымі галавамі, наверсе стромага даху выпадковага
дома стаяла Магда.

Але яна не выглядала як Магда. У яе ўсё яшчэ былі за-
плюшчаныя вочы, а заўжды завязаныя светлыя валасы былі
распушчаныя. Відаць, гэта была проста ілюзія, выкліканая
святлом суседняга ліхтара і мокрай, бліскучай дахоўкай, але
здавалася, што бляск праменіцца проста з яе, нібы пот выпа-
раецца. Валаскі над косткамі, на лытках, на сцёгнах скла-
даліся ў перарывістыя дэмаркацыйныя лініі, што пераразалі
і накладаліся адна на адну, гарызанталі, якія паволі захоплі-
валі цела. Сінякі пад заплюшчанымі вачыма — цень, што
збіраецца над шчокамі. Ягадзіцы апляталі малочныя жыл-
кі расцяжак, якія, відаць, праступілі, калі Дыгнароўна надта
хутка вырасла.

Яна стаяла ўпэўнена, выпрастаўшыся, трохі рассунуўшы
ногі, з клубком мяккага паўзмроку паміж сцёгнамі і ніткай
засохлай крыві на скуры. Для яе босых ног расступаўся горад.

У навакольнай цішыні паволі нарастаў гук. Спачатку ён быў
ледзьве чутны, амаль няўлоўны шум, шоргат, што нагадваў
шолах аркушаў, якія хтосьці перагортвае, паслініўшы палец.
Я паднесла далоні да скроняў. Мне здалося, што мелодыя
вылятае проста з маёй галавы, расшчэпліваецца з шуму крыві,
што бурліць ува мне. Я адчувала, як яна запаўняе паветра, раз-
ліваецца, расце...

І тады выбухнуў спеў. Гук паплыў па даху чужога дома, па-
цёк па цёмнай вуліцы, разліўся і запоўніў Зморніцкую Даліну,
нібы пустую міску.

Магда спявала.

Гэта была дзіўная, гіпнатычная песня на мове, якой я ніко-
лі раней не чула. Чужынскія словы разляталіся чыста і далёка
ў халодным паветры. Я спужалася, што ва ўсіх навакольных

дамах зараз запаліцца святло і абуджаныя людзі выбегуць на вуліцу, але нічога такога не здарылася.

Мы былі адны.

Песня ўсё гучнела. Я адчувала, што Магда кудысьці збіраецца, уздымаецца гэтымі гукамі, змагаецца, шукае нейкага апагею, я бачыла, як яна ўздымаецца на дыбачкі, лёгка падымае рукі, дагэтуль бяссільна апушчаныя ўздоўж тулава, выцягвае іх, нібы спрабуе да чагосьці дабрацца. Загіпнатызаваная, я ўглядалася ў яе, падняўшыся на хвалі русалчынага спеву, упэўненая, што вось, зараз ёй удасца, акурат цяпер нешта здарыцца... Нешта, чаго я таксама чакала, хоць да сёння гэтага не ўсведамляла.

А пасля песня ўраз перарвалася на паўслове, а мяне і ўвесь горад запоўніла цішыня.

Магда, так і не расплюшчыўшы вачэй, адварнулася, пайшла ў бок адваротнага краю даху і... знікла.

— Курва, курва, курва, — прашаптаў перапужаны Міша. — Яна скочыла.

РАЗДЗЕЛ 3

Мы не знайшлі Магду ні той ноччу, ні ў наступныя.

Мы доўга капаліся ў зарасніках, абгледзелі ўсе навакольнія агароды і падворкі, праверылі прыдарожныя канавы. Міша нават залез на дрэва, перакананы, што «зверху лепей бачна». Але Дыгнароўны не было.

— Відаць, яна проста злезла, — урэшце з недаверам сказала я, паказваючы пальцам на перакошанае акно паддашка.

— А кроў?! Яна ж была раненая, значыць, нехта яе скрыўдзіў...

Я паглядзела на Ганса. Ён стукаў па барджоры мыском бота. Ён заўжды рабіў гэтак, калі нерваваўся.

— Гэта была, — буркнула я ўрэшце, — не такая кроў, як ты думаеш.

Я ўрэшце дабралася дадому толькі пад трэцюю гадзіну.

Я здалёк убачыла яркае святло ў нас на кухні. Відаць, мама зноў дапазна пісала. Або пакінула ўключанай лямпу, каб я не разбудзіла яе і тату, вярнуўшыся ўночы.

Я ціха павярнула ключ і тут жа, на парозе, сутыкнулася з бацькам. Побач з ім стаяла мама. Яны абдымаліся. Хутчэй нават бацька прытуляўся да маці, сутаргава сціскаў яе, аж но пабялелі костачкі пальцаў. У маёй прысутнасці яны амаль не дакраналіся адно да аднаго, ну, хіба толькі калі віншавалі з народзінамі ці іншымі святамі або пазіравалі для сумесных фотаздымкаў.

Нешта здарылася.

— Чаму ты так позна? — ціха спытаў тата хрыплым гола-сам. У яго былі чырвоныя, апухлыя ад слёз вочы.

— Я... я з хлопцамі была.

Бацька глядзеў на мяне з выразным дакорам. Звычайна ён клаўся аб адзінаццатай. Здарылася нешта кепскае. Я злёгка пахіснулася, здымаючы куртку.

Ён гэта заўважыў. Наблізіў твар да майго, моцна ўцягнуў паветра і скрывіўся.

— Усё ясна! — піскліва ўскрыкнуў ён. — П'яная! І як табе не сорамна? У такі дзень! Будзеш шкадаваць пра гэта да канца жыцця... — ён рэзка адсунуўся і выбег з вітальні, са смакам ляпаючы за сабой дзвярыма.

— Мама, што здарылася?

— Як гэта — «што»? — уздыхнула яна. Выглядала стомленай. — Папа памёр.

Некалькі наступных дзён бацька з усіх сіл намагаўся прадэманстраваць, як моцна ён уражаны маімі паводзінамі. Раз-пораз кідаў на мяне асуджальныя позірккі, шматзначна кашляў, абедаў моўчкі, а на мае нешматлікія пытанні адказваў холадна і павярхоўна.

Гэта не надта дапамагала — тата не ведаў, што я ледзь заўважаю яго прысутнасць. Я хадзіла як у паўсне, не ў стане выкінуць з галавы Магду, якая стаіць на краі даху, над горадам, нібы наша Даліна мусіла трэснуць і расступіцца пад яе нагамі, быццам мора.

Але перадусім мяне штораз мацней гняло пачуццё віны. У той час па горадзе яшчэ не разляцелася ніякіх новых плётак, відаць, ніхто, акрамя нас, нічога ведаць не ведаў пра дачку старшыні. Яна ўвогуле хоць сама ведала пра свае начныя вандроўкі?

А што, калі яна паслізнецца? Упадзе? Сапраўды параніцца або...

Я ведала, што нехта павінен паведаміць пра гэта Дыгнару, яе бацьку, але мяне перапаўняў нейкі незразумелы сорам. З няяснай тады для мяне нагоды спроба апісаць выпадак, што здарыўся ў тую ноч, выходзіла за межы маёй інтымнасці, тра-

пляла ў тыя абшары майго існавання, якія я сама да таго часу не тое каб не ўяўляла, але проста сілай намагалася забыць.

Урэшце, пасля доўгіх ваганняў, я вырашыла, што раскажу пра ўсё тату. Усё ж такі ён ведаў старшыню з часоў працы ў гарадской управе. Напэўна, ён зможа перадаць, што трэба.

Была сярэдзіна тыдня, толькі па абедзе. Мы моўчкі сядзелі за сталом. Мама яшчэ не вярнулася з музея. Яна звычайна працавала да пятай, але апошнім часам часта заставалася пасля працы. Тата спрабаваў лыжкай вылавіць з булёну шарык перцу, а той ад яго ўцякаў.

Я кашлянула, спрабуючы звярнуць на сябе ўвагу.

— Тата?

— Што?

Бацька не падняў галавы. Ён усё мацней дзюбаў лыжкай аб дно міскі, безвынікова намагаючыся злавіць пярчынку. Я бачыла, што ён пачынае раздражняцца.

— Я хачу нешта табе расказаць.

— Хм, — дзэб-дзэб-дзэб. Трохі булёну пырснула яму на рукаво. Бацька ўздыхнуў.

— Некалькі дзён таму мы бачылі ў горадзе маладую Дыгнароўну. Толькі яна... — я запнулася. — Яна спала.

Тата раптам застыў.

— Гэта яшчэ не ўсё, — я адчувала, што чырванею. — Яна была голая. Стаяла на даху. Спявала.

— Што? — ён рэзка адклаў лыжку на стол.

— Магда, на даху...

— Спявала?

Я кінула галавой.

— Дзіця... — прашаптаў ён, ледзьве варушачы вуснамі. — Ну вось.

Я раздражнёна выдыхнула. Магла б здагадацца. Зноў ён пачынаў сваё.

— Канец ужо блізка, — драматычна паведаміў ён.

— Тата, ну калі ласка...

Больш ён мяне не слухаў. Падхапіўся з крэсла і нервова рушыў у бок гасцёўні, але знянацку павярнуўся. Нешта згадаў.

— Калі гэта было?

— Тыдзень таму. У чацвер.

— У чацвер? У ТОЙ чацвер??? Калі памёр Святы Айцец? — тата захістаўся, нібы яго моцна выцялі. Ён зусім збялеў. — У чацвер. Спявала. У чацвер. О-мой-Бо-жа! Трэба праверыць, у мяне ёсць недзе ў паперах...

Ён выбег з кухні.

З пакоя да мяне далятала толькі нервовае мармытанне і грукат ад перасоўвання папак, у якіх бацька збіраў сваю «дакументацыю». Нейкі час я сядзела нерухома, а пасля падсунула сабе ягоную міску з недаедзеным булёнам. Узяла поўную лыжку і тут жа адчула гаркоту, якая разлілася на языку, — я разгрызла зярнятка, якое бацька безвынікова спрабаваў вылавіць.

❖ ❖ ❖

Мой бацька збіраў знакі — шмат гадоў ён калекцыянаваў сігналы блізкага апакаліпсісу.

Таму ён так моцна спалохаўся, упершыню пачуўшы ад мяне пра Магдзіны спевы. Панічныя атакі і выкліканыя імі «рэзкія сардэчныя болі» вымусілі яго тады выпіць патройную дозу зёлкавых кропляў, прапісаных яму кардыёлагам Смачынскай.

Наколькі я зразумела, паводле майго бацькі, Магда была цукроўскай Касандрай, Піфіяй, зморніцкай прарочышай Міхальдай. Спявачкай, якая непазбежна навядзе на Цукроўку пагібель. Тата лічыў яе адным з апошніх прадвесцяў блізкага канца, думаю нават (хоць і не ўпэўнена), што нейкі час ён атаясамліваў маладую Дыгнароўну з Нявестай з Апакаліпсіса Яна Багаслова, што было, вядома, поўным абсурдам.

Так, мой бацька быў апакаліптыкам.

Свой спіс знакаў ён пачаў складаць каля 1995 года, аkurat перад тым, як я пайшла ў першы клас, і неўзабаве пасля таго, як на зморніцкім даляглядзе з'явілася славутая дупа ў арэоле, якую, зрэшты, тата ўпарта называў «першым разломам цукроўскага неба».

«І неба схавалася, звіўшыся, як сувой», — мармытаў бацька, высока задзіраючы галаву ў дзень, калі над Цукроўкай

з'явілася незвычайная хмара. Пры гэтым ён рабіў такія жэсты рукамі, нібы насамрэч нешта скручваў у далонях.

Рыса паглыблялася і чарнела, і сапраўды здавалася, што нешта з гэтага неба хацела вылупіцца, вылезці ў наш свет.

На жаль, толькі тата заўважаў у нетыповай метэаралагічнай з'яве біблейскія знакі. Большасць жа цукравян бачыла ў гэтым зусім іншую карціну. Даволі хутка нехта пусціў зласлівую плётку, што гэта Марыя Станаваенная дае Цукроўцы новы знак, паказвае нам «новы цукроўскі чуд» (людзі ўсё яшчэ былі распаленыя пасля нядаўняй непрыемнай гісторыі, звязанай з вітражом на ўгодкі). У той дзень яе пераказвалі з усё большым задавальненнем, пакуль плётка ўрэшце не дайшла да ксяндза Вілька, які ажно ашалеў і тут жа пачаў перапыняць усе «непрыстойныя пагалоскі». Магчыма, ён адчуваў перад ёй, Марыяй Зморніцкай, мацнейшы абавязак, чым астатнія цукравяне: урэшце, гэта ж у яго на плябаніі яна схавалася шмат гадоў таму ад буры і дажджу.

Ды ўсё ж трэба прызнаць, што жартаўлівы спачатку вобраз Марыі Цукроўскай, якая задзірае сваю блакітную спадніцу і паказвае нам голы зад, змушаў уяўленне працаваць. Ну бо калі гэта сапраўды яна, то навошта яна гэта рабіла? Для жарту? Ад злосці? Каб пакпіць з нас? А можа, яна хацела нас перад нечым асцерагчы? Ці, можа, яна помсціла за час, калі мы належна не сачылі за яе абразом?

І хоць з гэтага і далей пасмейваліся, часам даволі груба, але ж у гэтых жартах, на дне, хавалася нейкая трывога, бо, нягледзячы ні на што, цукравяне, відаць, прадчувалі, што хмара, тая рыса, што вымалевалася на зморніцкім небе, нешта прадвяшчала — толькі ніхто яшчэ не разумеў, што менавіта.

У горад тады нават прыехала нейкая рэгіянальная газета з Вадавіцаў, каб напісаць артыкул пра нашу хмару, — урэшце, гэта быў пачатак лета, сезон агуркоў. Журналістка і фатограф з'явіліся позна пасля абеду. Яны, відаць, разлічвалі на добрыя здымкі псеўда-НЛА, бо выглядалі расчараванымі, калі на месцы ўбачылі тое, што ўбачылі. Хмару разразала цёмная лінія, ад якой расплываліся пукатыя, выразна раскрытыя паўшар'і, якія сплюшчваліся па баках, быццам лінзы. Усю гэтую

карціну аплятала нешта, што сапраўды формай нагадвала арэол-галерку або пластмасавыя фрысбі, якія кідаюць для забавы сабакам.

Толькі бацька, глухі да плётак, з кожнай гадзінай усё больш пераконваўся, што на нашых вачах уласна падае зморніцкі небасхіл.

На здымках, зробленых у той дзень, разрэз бачны даволі выразна. Плямы святла, якімі праз нейкі час набрынялі хмары, перацінала простая рыса, выразны, хоць і няскончаны контур. Тата быў у жаху. Ён неспакойна пазіраў на неба і, трывожна топчучыся ў садзе, падносіў выпрастаны ўказальны палец да вока, быццам хацеў ацаніць, ці павялічваецца ўяўны разлом і колькі нам яшчэ засталася часу, пакуль не надыдзе канец.

А тут яшчэ наляцеў моцны вецер, і калі бацька ўбачыў, што іншыя хмары ўсё хутчэй плывуць па небе і знікаюць за гарызонтам, а разлом над нашымі галовамі застаецца нерухомым, як і быў, толькі больш глыбокім і шырокім, то на яго напала сапраўдная паніка, якую тады ён нам яшчэ не мог нармальна растлумачыць, — урэшце, гэта ўсё ж была толькі першая з безлічы ягоных апакаліптычных атак. Але і мы адчувалі сябе неяк менш упэўнена. Надвячоркам у горадзе сцямнела, нібы збіралася на залеву, але не выпала ні кроплі дажджу, толькі зрабілася халадней, і я амаль магла паклясціся, што лінія, якая дзеліць хмару напалам, стала напраўду значна цямнейшай і таўсцейшай.

Толькі маму, здавалася, нічога з гэтага не кранала. Вярнуўшыся з працы, яна стаяла ў садзе і глядзела ў неба, быццам на спакойную ваду.

Увечары, на змярканні, дупа, або хмара, злавіўшы промні сонца на заходзе, набухла чырвоным святлом, пакрылася няроўнымі крывавымі плямамі і таму здавалася яшчэ большай; цёмная рыса сягала далей і далей, цяпер ужо выразна дзелічы цукроўскае неба напалам.

Нібы тата сапраўды меў рацыю...

А пасля хмарына раптам пабляднела, за некалькі хвілін скурчылася і пачала расейвацца. Перад наступленнем ночы яна зусім знікла.

У Цукроўцы ўсе, апроча бацькі, хутка пра яе забылі. Калі ён сам трохі астыў, то з глыбокім перакананнем абвясціў, што такая нетыповая прыродная з’ява прадказвае выключна будучыя катастрофы і няшчасці, бо аднойчы трэснутае неба, даводзіў ён з жалезнай логікай, дакладна трэсне яшчэ раз — і гэта ўжо будзе канец.

У «Вадавіцкім весніку» пасля напісалі, што гэта «выдатны ўзор нетыповага для гэтага рэгіёна лентыкулярнага воблака» і што «звычайна недалёка ад гор можна назіраць тонкія лінзападобныя аблокі, якія рухаюцца на месцы нават тады, калі дзьме вецер. Такі тып аблокаў зараджаецца на хрыбце хвалі, якая раскручваецца ў гарах пад уздзеяннем ветру. Бывае, што некалькі такіх аблокаў становяцца адно над адным, нагадваючы торт ці, як мяркуе большасць людзей, НЛА».

Побач быў надрукаваны ненатуральна зацемнены здымак нашай Даліны і подпіс: «У панурых дэкарацыях на небе разыгрываецца велічнае відовішча».

З таго часу бацька з зацягасцю дасведчанага калекцыянера год за годам дбайна шукаў і аналізаваў усе сімвалы, знакі і прыкметы набліжэння, як ён лічыў, канца свету, ну ці прынамсі канца Цукроўкі.

Татаў спіс адкрывала, вядома, ваеннае становішча, якое адначасова служыла і своеасаблівым пераломным момантам: з нейкай толькі яму вядомай прычыны бацька ўлічваў выключна тыя знакі, якія з’явіліся не раней за снежань 1981 года. Таму там былі: чарнобыльская хмара, камета Хэйла — Бопы, згаданая ўжо дупа ў арэоле, гісторыя прарэкі Пчальара, вялікі выхад з Завода, дзесяць зацьменняў Сонца (на жаль, толькі адно з іх было часткова бачнае ў Цукроўцы), досьць вялікая колькасць зацьменняў Месяца, трэснутая бабуліна труна, Сусветны гандлёвы цэнтр і цукроўскае мініраванне, балючыя навіны пра выміранне відаў, якія збіраліся татам з тэлеперадач пра прыроду, бомбы ў Мадрыдзе (у спіс уносіліся, за рэдкім выключэннем, толькі тэракты ў Еўропе і ЗША), эпідэмія камунінай воспы,

выкліканая Мішам і Кабельшчыкам, каровіна шаленства, яшчур, птушыны грып, барэліёз, тры зморніцкія цуды, маланкавае піва Мішавага бацькі, з'яўленне кур-дэманаў нашай бабкі, канец панэлек, асяданне нашай касцельнай званіцы, перыяды моцных успышак на Сонцы, супер Эль-Нінья 1983 і 1998 года і ўраган Эндру 1992-га, а таксама ўсялякія іншыя цыклоны, тарнада, паводкі, землятруссы, селі, раставанне ледавікоў, пажары, засухі, вывяржэнні вулканаў... Спіс цягнуўся бясконца і ў 2005 годзе займаў ужо добрыя колькі соцень аркушаў, спісаных дробным татавым почыркам.

Напрыклад, я выдатна памятаю той дзень, калі бацька адкрыў, што калісьці скончыцца тэрмін службы панэльных дамоў. Як ён шкадаваў усіх тых людзей, што ў 2030 годзе загінуць у руінах! Як ён ім спачуваў! Ён з сумам расказваў пра натоўпы, якія будуць качаваць, начуючы ў наспех скляпаных буданах, у палатках з адкідаў, будуць спаць сярод руін, у пачварных горах смецця. Гэтыя ўявы заўважна паляпшалі яму настрой, бо ён ведаў, што нас саміх гэтка трагічны лёс ніколі не напаткае, — усё ж мы жылі ў віле Сарэцкай, у дамку на адну сям'ю, а такія дамы, як вядома, стаяць вечна.

Вядома, у спісе былі знакі і паменш, даволі-такі паўсядзённыя, якія наогул не выклікалі ў таты ні стрэсу, ні тым больш панічных атак, — не, гэтка дробныя прыкметы міла казыталі яго калекцыянерскі запал (мне здавалася, што пасля 2000 года дзень без адкрыцця чарговага прадвесця будучай пагібелі быў для бацькі страчаным днём, і калі ўвечары яму даводзілася класціся спаць, не дапоўніўшы спіс новым пунктам, то ён, раздражнёны і расчараваны, доўга круціўся ў трохі скрыпучым ложку і толькі пасля засынаў). Таму сярод такіх дробязяў у татавым спісе былі і няправільнай формы расліны, і жывёлы, што дзіўна сябе паводзілі, раі насыкомых, чароды птушак, і заплеснелая ежа, і закаткі, што ўзарваліся ў падвале, сапсаваныя зубы, іржава-чырвоная вада, што часам лілася з нашага старога крана, градзіны памерам са сліву, чарговыя налёты ветру з гор, заходы сонца надзвычай яркіх колераў, замоцныя залевы, зацёплыя зімы, месяц з беражкамі, што нагадваў пазногаць, які залівала кроў (у нашым мястэчку яго называлі лісінай шапкай).

Апрача гэтага ён заносіў у свой спіс таксама некаторыя палітычныя падзеі, якія перамешваліся між сабой у шуме, што выцякаў па чарзе з радыё і тэлевізара, — гэты шум абуджаў у ім такія страх і няўпэўненасць, што звычайна даюць пра сябе знаць цяжарам унізе жывата, які раз-пораз пераходзіць у непрыемнае булькатанне, нібыта ўсё, пра што слухаў тата, перакочвалася і клекатала на дне страўніка: чужыя, далёкія войны, выбухі, бойні, прыродныя катаклізмы, авіякатастрофы, дыпламатычныя канфлікты, перанаселенасць, эпідэміі і бедствы цяжкімі плынямі працякалі праз страўнік і кішкі майго таты, з кожным разам узрошчваючы ў ім меланхолічную ўпэўненасць, што «ўсё гэта павінна ўрэшце накрыцца нахер».

Бацькаў спіс не быў скончаным творам. Складзены цалкам адвольна, ён падлягаў пастаяннай мадыфікацыі. Гэтыя знакі і сімвалы не былі ўпарадкаваны ні храналагічна, ні паводле якой іншай прыкметы, што, відавочна, рабіла спіс хаатычным і часта спрэчным, але, здаецца, бацьку гэта зусім не перашкаджала.

Невялікую колькасць знакаў тата трапна прадбачваў, але большасць дапісваў у спіс па меры іх з'яўлення, шукаючы потым (і, вядома, заўжды знаходзячы) абгрунтаванні ў шырокай гаме даследаваных ім тэкстаў; астатнія знакі ён проста выкрэсліваў, калі ў бліжнім часе нічога не адбывалася (а часцей не адбывалася), пакорліва прызнаючы, што ён усё ж памыліўся.

Сам бацька, вядома, лічыў сябе выдатным біблейстам і піролагам.

І сапраўды, трэба прызнаць, што ён насамрэч шмат чытаў, аднак яго падыход да інтэрпрэтацыі тэкстаў быў даволі фрывольны. Напрыклад, тата проста адвольна кампіляваў між сабой урыўкі з розных кніг. У яго асноўным полі зацікаўленасці былі пэўныя біблейскія тэксты: Быццё (асабліва фрагмент пра патоп), кары егіпецкія і, вядома ж, ужо згаданае Адкрыццё Яна Багаслова. Час ад часу ён прыпраўляў гэты набор Эклезіястам, які быў добрай пажывай для яго прыроджанай задуменнасці, а таксама Кнігай Ёва, Псалтыром (які адыграў пэўную ролю падчас лячэння Магды), Кнігай прарока Ёіля,

Кнігай прарока Ераміі... Ён карыстаўся рознымі перакладамі: Бібліі Вуйка, Каралевы Сафіі, Леапаліты, гданьскай, Бібліі Тысячагоддзя, Бібліі Варшаўскай, або «Брытанікі», Бібліі Пазнаньскай. Шмат ён чэрпаў і з апокрыфаў, «Апакаліпсіса Адама і Евы», «Апакаліпсіса прарока Іллі» (як у копцкай, так і ў яўрэйскай версіі), «Апакаліпсіса Пятра», а перадусім — «Апакаліпсіса Марыі».

Нейкі час яго цікавілі жыцці святых, апісанні аб'яўленняў і цудаў. Безумоўна, ён цікавіўся і класікай накшталт прароцтваў святога Ераніма, святой Фаўстыны, прароцтва царыцы Саўскай, Настрадамуса, Малахія, экзегезы Іяхіма Флорскага, візіі Хільдэгарды Бінгенскай ці трохі менш вядомых Ладавіка Рока і Маці Шыптан. Бацька не ігнараваў у сваіх «даследаваннях» таксама больш сучасныя тэксты і пераказы: візіі Пія Х, прароцтвы містыка Зоф'і Носка, айца Клімушкі, балгарскай Бабы Вангі, Матроны Маскоўскай, Эдгара Кейсі, а да гэтага сплаву далучалася яшчэ цэлае мноства народных прымахаў і забабонаў, якія любіў тата, нястомна псуючы імі наша жыццё. Штодзень ён глядзеў некалькі выданняў прагнозаў надвор'я і, што цікава, «Аграбізнес» (хацеў быць у курсе хвароб сельскагаспадарчых раслін і жывёлы, бо праз іх, як ён сцвярджаў, «часцей за ўсё праяўляецца блізкая бяда»). Калі ён яшчэ працаваў, то нават прымусіў перасунуць свой абедзенны перапынак, каб у 12.10 у пакоі адпачынку спакойна есці другі сняданак перад экранам, на якім соўгаюцца камбайны і бачныя каласы, кранутыя мучністай расой, ржой ці септарыёзам.

Пад канец самага інтэнсіўнага перыяду сваіх апакаліптычных зацікаўленняў бацька расшырыў экспертную вобласць таксама старымі энцыклапедыямі, антычнымі, сярэднявечнымі і рэнесанснымі *silva rerum*, хронікамі і дзіўнымі бестыярыямі і гербарыямі, факсіміле, якія ўдалося здабыць пра дапамозе маці (у яе было даволі шмат кантактаў у малапольскіх архівах). Вядома, яго значна абмяжоўвала няведанне замежных моў, так што знаёміўся тата выключна з нешматлікімі польскімі версіямі.

Усё гэта, як лёгка здагадацца, займала ў нашым доме многа месца (добра, што з намі ўжо даўно не было бабкі, яна і так ледзь трывала чытаць уголос Біблію сваім курам). У вялікім

пакоі тата меў закутак — драўляны стол і стэлаж. Яны былі заваленыя кнігамі, сшыткамі, файламі з крыва счэпленымі ксеракопіямі, хісткімі стосамі нататак і некалькімі тоўстымі папкамі, куды бацька засоўваў свой спіс знакаў.

Сцяна над сталом таксама была густа залепленая паперкамі, якія даходзілі амаль да столі. Урэшце тоўсты слой прымацаваных кнопкамі лісткоў, што заходзілі адзін на аднаго, у нейкі момант пачаў набываць трывожныя хвалістыя формы, нагадваючы пеністую белую цвіль.

РАЗДЗЕЛ 4

Прафесар з'явіўся ў Цукроўцы ў сярэдзіне сакавіка, за два тыдні да таго, як мы сустрэлі Магду.

За пару дзён да гэтага мая мама адказала ў музеі на нейкі інтрыгуючы званок. Мужчына трохі рассеяна прадставіўся былым выкладчыкам кракаўскай вучэльні, цяпер на пенсіі.

— Чым я магу вам дапамагчы?

— Можа, вы ведаеце...

— Што?

— Даволі даўняя гісторыя. Былі раскопкі, у шасцідзясятых гадах. Чулі нешта пра гэта?

— Крыху, — асцярожна адказала мама.

— Была таксама паўсядзённая назва, дурнаватая, прызнаю, — прафесар заклапочана кашлянуў. — Так званыя сонныя шкілеты... Алё? Вы там?

— Так, слухаю, — у матчыным голасе пачулася лёгкае раздражненне.

— Вы ведаеце гэтую справу? памятаеце нешта?

— Я памятаю, што...

— Вы памятаеце! — прафесар тут жа яе перапыніў. Ён здаваўся захопленым. — Нарэшце нехта памятае! Уявіце сабе, яны мне тут даказваюць, што я гэта прыдумаў!

— Я памятаю, што там былі нейкія праблемы.

Раптам у слухаўцы стала ціха. Пасля пачуўся нервовы смех.

— Ага, гм... Праблемы, — павольна паўтарыў мужчына. — Можна было б, у пэўным сэнсе, назваць гэта так. Праблемы.

Састарэлы «пасат» на кракаўскіх нумарах выглядаў адназначна не так элегантна, як ягоны кіроўца.

Гэты пан з’явіўся пунктуальна а дзясятай. Апануты ён быў з густам, хоць і старамодна. На ім былі цёмна-вішнёвы штроксавы пінжак, нагавіцы ад гарнітура і светлая з расшпіленымі верхнімі гузікамі кашуля, з каўнерыка якой вытыркалася аксамітная нашыйная хустка з сіне-жоўтым узорам. Здаецца, прафесар вельмі клапаціўся пра дэталі. Завязаная на хітры вузел хустка добра спалучалася з яго малочна-белымі валасамі. Хоць было яшчэ халодна, мужчына не насіў курткі. У руках ён сціскаў дзяржальна вялікага скуранага партфеля. З багажніка аўтамабіля ён дастаў галёшы, якія невядома чаму тут жа нацягнуў на ногі. Гумовікі дзіўна кантраставалі з элегантнымі нагавіцамі.

— Прафесар Казімеж Лопат, — засведчыў ён, пазіраючы на густоўную візітоўку, якую працягнуў маме, нібыта хацеў упэўніцца, што на ёй правільнае прозвішча. Археолог сапраўды цікавіўся раскопкамі, што праводзіліся ў шасцідзясятых гадах. Як ён сам хутка прызнаўся, нервова пакашліваючы, каб схаваць узрушанасць, што ахоплівала яго, у той час ён вучыўся ў аспірантуры і акурат удзельнічаў у даследаваннях у Зморніцкай Даліне, на месцы, дзе цяпер стаў будынак гарадской управы. Ён да сёння бедаваў праз несправядлівае абвінавачанне ў фальсіфікацыях, якое тады прагучала на старонках агульнапольскай прэсы і ў акадэмічным асяродку.

Аднак гэтым разам яго цікавіла сама тэрыторыя Пушчы.

Пасля падрабязнага аналізу мапаў прафесар падазраваў — ды проста быў перакананы! — што знойдзе там іншыя месцы раскопак, звязаныя з адкрыццямі, што адбыліся сорак гадоў таму, дзякуючы якім ён мог бы абвергнуць усе крыўдныя і несправядлівыя абвінавачанні. Ён хацеў бы прайсціся па лесе, адзначыць на мапе некалькі важных пунктаў, тлумачыў Лопат, гучна тупаючы галёшамі па драўлянай падлозе музея.

Ён зацікаўлена аглядаў сталую экспазіцыю, па якой яго правяла мая мама. Але быў расчараваны, даведаўшыся, што ў цукроўскім музеі няма ніякіх экспанатаў, звязаных са знаходкамі з 1967 года. Падчас капання фундаменту пад будынак тады былі адкрытыя рэшткі паморкавых могілак.

— Ведаеце, ніхто ўжо не памятае гэтых раскопак, — сказаў ён, сядячы ў маміным кабінце. Задумаўшыся, ён утаропіўся ў адну кропку, у кубак, што стаяў перад ім. — Ва ўніверсітэце мне кажуць, што іх ніколі не было, — ён зарумяніўся. — Што я гэта ўсё прыдумаў.

Лыжачка непрыемна забрынкала, калі ён дрыготкімі пальцамі размешваў каву.

— Мне гэта вельмі ўскладніла кар’еру. Гэтыя абвінавачанні. Вы гэтага не памятаеце, занадта вы маладая.

Мама ветліва паківала галавой.

— Я хацеў бы проста даказаць, што мы не хлусілі. Што я гэта насамрэч... насамрэч памятаю. Можа, я і не малады, але ў галаве ў мяне яшчэ нічога не блытаецца! — ён раптам замахнуўся і стукнуў кулаком па лбе так моцна, што па пакоі разляцеўся непрыемны глухі грукат, маці ажно ўздрыгнула. — Ніхто мне не верыць. Кажуць, што мы гэта прыдумалі. Што хацелі зрабіць сабе на гэтым дысертацыі! Але ж у мяне цэлы партфель публікацый, — ён патрос скураной торбай, якую ні на секунду не выпускаў з рук. — Ведаеш, што самае дзіўнае? — у запале ён нават не заўважыў, як перайшоў на «ты». На яго маршчыністых шчоках выступіў цёмны, нездаровы румянец. — Што немагчыма знайсці тыя экспанаты. Нічога. Ні ў якіх рэстрах. Ні на якіх складах. Няма. Косткі як косткі. Іх закопваюць назад у зямлю. Але манеты! Там жа было столькі манет! Па-ха-валь-ных! І дзе гэта ўсё падзелася, я пытаюся? Дзе яно падзелася? Нібыта нехта хацеў, каб пра гэта перасталі гаварыць. Я магу табе давяраць? — і нават не чакаючы адказу маёй анямелай маці, ён прашаптаў: — Я тут, бо атрымаў адно сакрэтнае паведамленне. Вельмі сакрэтнае. Выглядае, што гэтыя экспанаты ўсё яшчэ могуць быць тут.

— У музеі?

— Не, не, не. ТУТ, — ён шырока махнуў рукой, нібы спрабаваў паказаць уяўную лінію гарызонту. — У вашым мястэчку. У Цукроўцы.

— Вы казалі, што хочаце наведаць Пушчу? Можна пад’ехаць на машыне, але адсюль вельмі прыемна прагуляцца. Я магу папрасіць дачку, каб яна вас праводзіла.

— У Пушчу?

Мама паказала на ягонья галёшы.

— А, так, у Пушчу, — прафесар рассеяна паглядзеў на свае ногі, нібы сам здзіўляўся свайму абутку. — Ну, то як зноў прыеду, так, наступным разам, гм... — ён зірнуў на гадзіннік. — Пазнавата ўжо, так. Наступным разам.

Ён паклаў скураны партфель на задняе сядзенне аўтамабіля і сеў. Маці ўражана глядзела на яго.

Прафесар нерухома сядзеў на месцы пасажыра, узіраючыся ў лабавое шкло, нібыта кагосьці чакаючы.

Яна пастукала ў акно.

— Усё ў парадку?

— Што?

— Ці ўсё ў парадку? — яна паказала на пустое месца кіроўцы.

Мужчына заміргаў.

— Вядома, — ён раптам усміхнуўся. — Я ж прыехаў сам.

— Вяртаецца ў Кракаў?

— Куды? — ён зручней усаджваўся за стырном. — Ага... Вяртаюся ў Кракаў. Дзякуй вам за дапамогу. Буду на сувязі, — ён завёў рухавік і высунуўся праз апушчанае шкло. — Ці магу я прасіць вас пра, гм, канфідэнцыяльнасць? Ну, разумеецца. Аматыры з лёгкасцю маглі б знішчыць месцы раскопак, якія нас цікавяць. А мы не хацелі б гэтага, — падкрэсліў ён. — Ведаецца, гм, калі б нам удалося, калі б у нас атрымалася супрацоўніцтва, то мы маглі б, так, дакладна маглі б выратаваць ваш музей.

Мая мама неўзабаве мусіла страціць працу.

Яна ўсё жыццё прарабіла ў мясцовым музеі. Гэта было яе першае і апошняе працоўнае месца. На жаль, пляцоўка, некалькі гадоў таму пераробленая з незалежнай адзінкі ў філіял аддзела ў Высокай, мусіла быць ліквідаваная, супрацоўнікі звольненыя, а фонды падзеленыя між іншымі музеямі. Гэта была не афіцыйная інфармацыя, але мой бацька, які пасля доўгіх гадоў працы ў гарадской управе захаваў пэўныя знаём-

ствы, сцвярджаў, што ў справе будынка ўжо нават аб’явіўся новы арандатар і адпаведныя паперы пайшлі ў ход на ўзроўні ваяводства. Зрэшты, у музеі пачалася нервовая падрыхтоўка: упарадкаванне часопісаў, актуалізацыя дакументацыі, картатлівая інвентарызацыя кніг і экспанатаў.

Тое, што прафесар са сваім пытаннем звярнуўся акуррат да маёй мамы, было абсалютна невыпадкова. Як намесніца дырэктара і «старэйшы спецыяліст па справах мясцовай гісторыі», яна відавочна чула пра зморніцкія раскопкі. Усё гэта працягвалася нядоўга, максімум два месяцы. У працэсе капання фундамента пад новы будынак управы было выяўлена трохі старых костак, некалькі манет, пара чарапкоў. З’явіліся археолагі, і нехта хутка прапанаваў тэорыю на тэму невядомай дагэтуль формы пахавання, бо косткі былі складзеныя так, нібы пахаваныя «спалі» з локцем пад галавой і з манетамі адразу побач з чэрапам, складзенымі такім чынам, што здавалася, нібы яны ссунуліся ў іх з вачэй, калі тыя для зручнасці пераварочваліся пад зямлёй на другі бок.

Некаторыя пазней сцвярджалі, што пакуль гэтая сумнеўнай якасці тэорыя — а хутчэй нават показка — не была абвергнутая, яна паслужыла апошнім аргументам, каб адкрыць наш гарадскі музей, за які шмат гадоў змагаўся яго будучы дырэктар.

Часам я думала, што мая маці засталася ў Цукроўцы толькі для таго, каб працаваць у музеі.

Яна любіла сваю працу, хоць ніколі пра гэта не казала. Яна часта затрымлівалася ў музеі, апрацоўваючы артыкулы і запыты, ездзіла ў камандзіроўкі ў бібліятэкі і архівы, тыднямі збірала матэрыялы і інтэрв’ю па навакольных зморніцкіх вёсках. Нешта пастаянна пісала.

Калі яна была дома, то чытала дапазна. Галіновыя часопісы, гістарычныя кнігі, архіўную прэсу, самыя разнастайныя дакументы з музейных збораў. Яна рэдка рабіла перапынкі і толькі часам у вольны вечар сядала за стол у кухні і даставала адзін з некалькіх сваіх пазлаў. Некаторыя з іх мелі больш за тысячу дэталёў. Яна складала іх, выкарыстоўваючы для гэтага невялікі пінцэт: брала ім дэталі і акурратна перакладала яе на патрэб-

нае месца, далікатна, нібы гэта былі фрагменты каштоўнага дакумента.

Але часцей яна ўключала камп'ютар і стукала па клав'ятуры, бацька бурчэў, што не можа спаць, «святло ад экрана б'е яму ў вочы», на што маці ніколі не рэагавала, бо звычайна праз імгненне пасля гэтага раздавалася бацькава храпенне. Зрэшты, неўзабаве яна перасялілася на бабчын паверх.

Мая маці, архівістка паводле адукацыі, да сваёй ролі гісторыка ставілася надзвычай сур'ёзна.

Яна пачала працаваць яшчэ ў 1993 годзе, калі ў музеі нечакана вызвалілася стаўка. Пад канец 2004 года, калі бацька прынёс першыя плёткі пра планаванае закрыццё філіяла, маці, здавалася, абсалютна не ўстрывожылася. Але я заўважыла, што цяпер яна сядзіць па начах яшчэ часцей, чым звычайна, абклаўшыся бясконцымі інвентарызацыйнымі спісамі, а яе пальцы грукочуць па клав'ішах так моцна, нібы яна баялася, што не паспее нешта дарабіць.

Я таксама баялася, што музей ліквідуюць. Я правяла там амаль усё дзяцінства.

Мама атрымала тую пасаду ўжо тады, калі ў Цукроўцы не было бабкі Сарэцкай, а тата ездзіў у Высокую на нейкія курсы па працы. Я хадзіла ў дзіцячы садок, але заняткі заканчваліся рана, таму маціна прыяцелька адводзіла мяне ў музей, што месціўся праз дзве вуліцы. Звычайна я праводзіла там дзве-тры гадзіны. Пасля разам з мамай мы вярталіся на вілу.

Пазней, хаця бацька пастаянна заставаўся дома, я працягвала прыходзіць да мамы. Рабіла ў музеі ўрокі, глядзела выставу. Чытала.

Мне падабалася бібліятэкарка, пані Быліцкая. У музеі была дзіўная прыбудова з асобным уваходам, дзе месцілася аддзяленне гарадской бібліятэкі: злева дзіцячая секцыя, справа дарослая. Секцыі для падлеткаў не было.

Бібліятэка выявілася настолькі цеснай, што ўсе паліцы з кнігамі стаялі за стойкай, — трэба было адразу ведаць, што хочаш узяць пачытаць, і сказаць пані Быліцкай дакладную назву. У іншым выпадку яна адразу раздражнялася.

Памятаю нашу з ёй першую сустрэчу: мне было шэсць гадоў, і я яшчэ не хадзіла ў школу. Незадоўга да гэтага я навучылася чытаць (дзякуючы здымку дзяўчат у холе музея). Мяне туды прывяла мама, мы выбралі нейкую кніжку з карцінкамі.

Я вярнула яе ў той самы дзень.

— Чаму ты яе ўжо здаеш? — зірнула на мяне з-за акулераў пані Быліцкая.

— Я прачытала.

— Так хутка? Не хлусі.

Я здзіўлена паглядзела на яе.

— Вазьмі дадому, — адрэзала яна, засоўваючы мне казку назад у рукі, — і прынясі, калі сапраўды прачытаеш.

Уражаная, я не змагалася. Я вычакала тыдзень і толькі тады вярнула кніжку, на што пані Быліцкая ўсміхнулася і прыхільна кінула галавой.

РАЗДЗЕЛ 5

Калі я расказала хлопцам пра візіт кракаўскага прафесара, то не думала, што Ганс тут жа звязва яго з начнымі вандроўкамі Пчаляра, — а зрэшты, чаму тут асабліва дзівіцца.

Наш горад не меў гісторыі. Замест яе ў нас былі легенды (дый тых няшмат), здагадкі і плёткі — найбольш было акурат плётак. У Цукроўцы проста нічога не памяталі. Да сярэдзіны дваццатага стагоддзя горада ўласна і не было.

Рэальнасць тут як бы не магла ўкараніцца, нібы навакольныя лясы ўжо занялі ўсю даступную прастору. Хаця цукроўскія лясы калісьці былі знакамітыя. Іх называлі Францішкавай пушчай (народная назва ўжывалася дагэтуль, бо, маўляў, за часамі росквіту Аўстра-Венгерскай імперыі партрэты добрага імператара ў іх ажывалі і шпацыравалі між дрэў, мармычучы нешта па-нямецку і па-венгерску), ажно да пачатку дваццатага стагоддзя гэта быў вельмі густа зарослы, хоць і невялікі абшар, акрэслены нешматлікімі сцежкамі, амаль непраходная, забалочаная, поўная задушлівых дрэў і зараснікаў зямля.

Таму да 1939 года Цукроўцы ўдавалася заставацца па-за гісторыяй — з таго, што мне вядома, тут не было ні Першай сусветнай вайны, ні атрымання незалежнасці, ні тым болей міжваеннага дваццацігоддзя, была толькі лясістая Галіцыя. У 1939 годзе вёска раптам апынулася ў межах Генерал-губернатарства, а дакладней на яго мяжы з Трэцім Рэйхам. Ды ваенная віхура мучыла найперш іншыя мясціны — больш існыя.

Сапраўдныя змены адбыліся толькі ў пяцідзясятыя гады: акурат у той час сюды пераехала з Лодзі мая бабка-камуністка (так што, можа, гэта і невыпадкова, што адзіная рэч, якая здарылася ў Цукроўцы, — гэта камунізм). У 1960 годзе, дзякуючы выбітнаму мясцоваму палітыку, які хутка падняўся па кар’ернай лесвіцы і зрабіўся важным чыноўнікам у адным з тагачасных ведамстваў (нейкі момант ён нават займаў пасаду віцэ-прэм’ера), Канстанціну — *хочаце верце, хочаце не* — Лесу, мясцовасць нарэшце пачала лічыцца гарадам.

Цукроўка паўставала паволі, нібы яе нехта з цяжкасцю выдумляў.

Сучасная Цукроўка месціцца дакладна на ўскрайку той старажытнай, легендарнай пушчы, ад якой засталася маленькая, але густая паласа змяшанага лесу, агорнутая ландшафтным паркам. Хоць на гарызонце відаць недалёкія горы, звычайна пра іх мала хто памятае, яны нібы ствараюць зусім невыразны паслявобраз, які звычайна распасціраецца ў нас за спінай.

Сама Цукроўка — гэта невялікае мястэчка ў Малапольскім ваяводстве. Праз яго не праходзіць галоўная дарога, і яно застаецца ўкаранёным у бяспечнай правінцыйнасці. Мясцовасць ледзь налічвае чатыры тысячы жыхароў, але адміністрацыйна да яе належаць таксама меншыя вёскі, раскіданыя найперш на поўначы і на ўсходзе ад гарадка. Усю тэрыторыю звычайна называюць «Зморніцкай Далінай», але гэтая назва, як і шмат іншых рэчаў у Цукроўцы, мае няшмат агульнага з рэчаіснасцю.

Тры галоўныя будынкi — гэта ўжо згаданыя гарадская ўправа, касцёл у гонар Божай Маці Шкаплернай і музей. Апрача гэтага, Даліну запаўнялі прыватныя дамы. Далёка на паўночным усходзе стаіць будынак ужо няіснага Завода, у якім пачалі ладзіць дыскатэкі, якія так палюбіў Міша. Таксама ў мястэчку ёсць старая школа і новая школа, або Канопа, камісарыят паліцыі, Добраахвотная пажарная служба, маленькая паліклініка і пошта, а калі нейкі цукравянін хоча паехаць кудысьці ў свет, то яму давядзецца дайсці да паркінга ля супермаркета, што месціцца адразу ля раёнкі, бо менавіта там спыняюцца перапоўненыя аўтобусы, якія развозяць людзей між Высокай

і Вадавіцамі, Бельскам і Кракавам, безупынку ездзяць трасай поўнач — поўдзень, поўдзень — поўнач і далей на ўсход і на захад.

— Я кажу вам, ён нешта хавае, — пераканана абвясціў Ганс, спрабуючы на каленях прышпіліць павадок Какосу, які моцна гэтаму супраціўляўся. Мы зноў былі на дачы. Пчалаяр больш за дзесяць дзён не выходзіў з дома.

— Калі ЯНЫ гэта знойдуць, то забяруць усё ў Кракаў, — працягваў Ганс, які ўсё яшчэ змагаўся з сабакам. Хто такія «яны», ён не сказаў. — Або нават у Варшаву. Але калі б мы былі першымі, то знаходка належала б нам і мы маглі б патрабаваць, каб яна засталася тут. Тады дакладна... — ён кашлянуў, выразна пазіраючы на мяне. — Дакладна не закрылі б музей.

Я прамаўчала.

— Ubачыце. Здаўна ж кажуць, што ў наваколлі нешта пазаставалася, відаць, пасля войнаў. Гэтыя манеты...

— Пасля якіх войнаў, Ганс?

— Ну... пасля сусветных. Гэты ж прафесар сам так сказаў тваёй маме.

— Я табе ўжо казалася, ніякі гэта не прафесар. Маці пазваніла ва ўніверсітэт і атрымала нумар яго сям'і. Мужык хворы. У яго дэменцыя. Прасілі нават, каб паведамлялі, калі ён зноў заявіцца, бо ўцякае з дому. Можа сабе нашкодзіць.

Але Ганс зусім мяне не слухаў.

— Ну! — Какосу, які ўсё стараўся выкруціцца, не пашанцавала, бо ўрэшце ўдалося прычапіць павадок за ашыўнік. Мішаў сабака абражана глядзеў на Ганса. Ён не прывык да ТАКОГА стаўлення.

— Добра, Міша, давай гэтую ануцу.

— Мы што, павінны рабіць гэта тут? — я зноў нервова азірнулася на застаўлены вуллямі сад.

— А дзе? Тут пачынаецца след.

Міша падняў кашулю Макоўскага, якую мы раней крадком сцягнулі з плота. Ганс схапіў яе і падсунуў пад нос сабаку.

Ён быў упэўнены, што калі Пчалаяр нешта хаваў у лесе, то Какос нас туды адвядзе.

— Шукаць, Какос, шукаць!

Сабака асцярожна панюхаў адзежыну. Заскавытаў і, падціснуўшы хвост, схаваўся за Мішу, абкручваючы і сябе, і яго павадком.

Ганс зноў паспрабаваў падсунуць яму пад нос тканіну. Какос ашчэрыў зубы і рыкнуў.

— Нават сабаку смярдзіць, — зласліва буркнуў Ганс, мнучы ў далонях кашулю, але тады пачуўся знаёмы працяглы скрып дзвярэй, якія адчыняліся.

Мы інстынктыўна кінуліся ў кусты. Міша, усё яшчэ абкручаны павадком, балюча грымнуўся аб зямлю і тут жа моцна прытуліў сабаку, прытрымліваючы яму пысу. Стары Макоўскі стаяў на парозе свайго нязграбнага дома.

— Выходзіць суччын сын... — Ганс не ўмеў стрымліваць гнеў. Сагнуўшыся пад плотам, мы напружана глядзелі, як Пчалаяр бярэ ў рукі тоўсты драўляны кій, які дагэтуль стаяў абапёрты на сцяну дамка. Ён моцна сціснуў яго абедзвюма рукамі, падняў над галавой, як меч, і... пайшоў проста на нас. Ён бег, цяжка тупаючы нагамі ў тэпцях.

Відаць, ён заўважыў нас праз акно, у паніцы падумала я. Або яшчэ горш — калі мы кралі гэтую ягоную старую кашулю з агароджы. Ці разумеў ён, што мы назіралі за ім столькі дзён?

Я інстынктыўна сагнулася, засланяючы галаву рукамі. Я ведала, як моцна можа ўдарыць Макоўскі. Я ўжо бачыла, як ён карыстаў гэты кій. Пчалаяр шырока замахнуўся, нібы хацеў адным рухам разваліць драўляную агароджу, за якой мы хаваліся. Я стуліла павекі. Пачуўся глухі грук.

Не, ён нас не заўважыў. Нават не ўяўляў, што мы там.

Ён раз'юшана дубасіў па тулаве драўляны вулей, што стаяў з ягонага боку плота.

Мы ўражана назіралі, як Макоўскі абыходзіць сад па коле, грукочучы па вуллях сваім кіем-кульбай. Грук, грук, грук — ён бязлітасна біў драўляныя падбрушшы, трэснутыя галовы, скрыўленыя пысы, раздутыя, у скабках, спадніцы. Ён біў свой садовы народ з халоднай заўзятасцю, зладзіў яму сапраўдную бойню, а той непакісна глядзеў, рэзануючы гудлівым

рэхам-стогнам, далёкім і глухім, нібы Макоўскі ўвогуле не біў па драўляных фігурах, а толькі трапляў кульбай у напятую тканіну нашага гарызонту, у край пустой Даліны.

— Ён плача... — выціснуў Міша.

— Хто? Макоўскі?

Міша падняў дрыготкую руку і паказаў на вулей у форме святога Амбросія, якога Пчалаяр уласна біў па каленях. У куточку драўлянага вока нешта замігцела, а пасля паволі пацякло па пукатай шчацэ, пабляклай на сонцы.

— Гэта пчолы, — прашаптала я.

З вачэй, вушэй, носа, рота, са шчылін у драўляных чарапах, з-пад чортавых хвастоў, паміж фалдаў сукенкі і жупаной тоўстых святых пачалі вылазіць — спачатку па адным, а пасля ўсё большай колькасцю — насякомыя. У нарастаючым шуме яны рухомай пласцінай пакрывалі патрэсканае дрэва. Абрывы пчалаярскага народа павялічваліся, раслі, гублялі свае выразныя, драўляныя рысы, гублялі твары і рабіліся ўсё больш падобнымі адно да аднаго. Праз нейкі момант яны цалкам зніклі пад рухомымі хмарамі насякомых, якія Міша прыняў быў спачатку за нешта іншае. Пчалаяр адным рэзкім рыўком падняў кульбу ўгору.

Пчолы вылецелі. Я не магла паверыць, што іх ажно столькі. Вялікая, цяжэзная хмарына. Макоўскі стаяў на шырока расстаўленых нагах і паволі круціў кіем у паветры. Кола за колам, нібы спрабаваў выказаць у нас над галавой палонку. Кульба круцілася ўсё хутчэй. Пчолы, збіўшыся ў вялізную хмару, з гучным бзыканнем прыспешваліся ўслед за яго рухам. Мне прыйшло ў галаву, што яны выглядаюць нібыта навіязаныя на павадок, і кій раптам здаўся больш доўгім, чым раней, — я здзіўлена глядзела на драўляную палку, якая цяпер сягала высока, па-над участкам і па-над дахам пчалаярскага дамка. Яна амаль дакраналася да нізка падвешаных на столі неба шэрых аблокаў.

— Што ён робіць?

— Дрэсіруе іх... як галубоў.

— Што?

— Мой дзядзька калісьці гадаваў галубоў і выводзіў іх так на прагудку, — шэптам растлумачыў Міша. — Яны наразалі колы за кіем.

Мне захацелася рассмяяцца.

Макоўскі стагнаў усё гучней. Відаць, ад стомы. Усё ж ён быў далёка не юнак. А можа, рэч была ў іншым?.. Быццам кій, якім ён рысаваў у паветры колы, сустракаў моцнае супраціўленне. Пчалаяр мяшаў ім, нібы ў вялікім гаршку, і я клянуся, аблокі, іх палосы і шэрасці, здавалася, прыліпалі да кія, як клейкае павуцінне, як успененая вада, як ліпкія пырскі шампанскага, якое мы некалькі месяцаў разлівалі на дачы і на пагорку. Раптам усчаўся вецер. З зямлі паднялося мінулагадняе лісце, вострыя зярняткі пяску. Жамяра, трава, рэшткі «Ігрыстага» круціліся вакол. Здаецца, пацямнела? Нібы пчолы Макоўскага крыху засланілі сонца... Але ж гэта немагчыма. Я кradком зірнула на хлопцаў. Яны таксама гэта бачаць?

Мне здавалася, што жамяра, прымацаваная да канца кія, цісне ўсё мацней і Пчалаюру цяжка ўтрымацца на нагах, ажно ўрэшце, падхоплены гэтым хуткім рухам, стары пачаў вярцецца па коле, топчучыся на месцы, з па-ранейшаму выцягнутай у руках кульбай. Толькі пояс халата трапятаў на ветры, быццам хвост, а тлустыя, даўгаватыя валасы развяваліся — з галавы ў Макоўскага ўпала кепка і пакацілася кудысьці пад плот. Пчалаяр стомлена соп і хрыпеў, нягегла тупаў нагамі, але не выпускаў кія з рук. Здавалася, што халодны павеў ветру праслізгае па маім твары з кожным наступным колам кульбы, да канца якой, як да цугляў, прычапілася бясформенная пчаліная пачвара. Цёмная жамярыная маса, нашэсце, што разліваецца па небе. Сонца было цяпер толькі тонкім скрылікам, бледным, размазаным кружком, прылепленым з другога боку малочнай шыбы, што вісіць над далягядам. Добра, што мой бацька гэтага не бачыць, падумала я.

Мышцы на карку Пчалаюра напіналіся ад напружання, плечы дрыжалі, акулары ссунуліся на кончык спатнелага носа, крысе халата раскрывалася на ляту. Ён адштурхоўваўся ад неба, быццам вяслом, круціўся так, нібы гэтым вялікім кіем прыводзіў у рух зямны шар, заводзіў яго, як гадзіннік.

У мяне закружылася галава.